

Onbetaalbaar Kapitaal!

Culturele Stelling van Amsterdam

Het vermogen van de vrije ruimte

door Jacqueline Schoemaker

Amsterdam heeft ze nog steeds, van die landjes, niet-ingevulde plekken en gebouwen die ooit werden gekraakt waarin autonome gemeenschappen experimenteren met nieuwe vormen van samenwerken en -leven. Plekken waarin eigenzinnige geesten aan onafhankelijke cultuurproductie doen, wars van de marktwerking die de rest van de stad in haar greep heeft, en waar menselijke waarden als inclusiviteit, solidariteit en collectiviteit centraal staan. Wel is inmiddels pijnlijk duidelijk dat Amsterdam haar reputatie als veilige haven voor deze vrije ruimten geen eer meer aandoet. Over de negatieve gevolgen van de oprukkende gentrificatie van de stad, de vergaande financialisering van het stedelijk beleid, het wegvagen van de ene na de andere vrijplaats en het weinig inclusieve Broedplaatsenbeleid voor kunstenaars dat slechts gebaseerd is op het verschaffen van tijdelijk onderdak, wordt veel gedebatteerd en geschreven. Niet alleen de fysieke ruimten van de vrijplaatsen en kunstenaarsateliers staan onder druk, ook de alternatieve manieren van leven die bij deze ruimten horen (woon-werkplekken, collectief eigendom, streven naar duurzaamheid) worden afgeknepen.

Om het volume en de gezamenlijke kracht van de bestaande vrije ruimten in Amsterdam zichtbaar te maken in het almaar vercommercialiserende stadslandschap, werd in 2011 de Culturele Stelling van Amsterdam opgericht. CSA is een informeel netwerk dat op dit moment bestaat uit 33 onafhankelijke creatieve initiatieven, zelfstandige woon-werkpanden en vrije culturele ruimten. De verwijzing naar de Stelling van Amsterdam, de ring van forten en verdedigingswerken die de stad ooit moesten vrijwaren van ongewenste indringers, maakt duidelijk dat het de initiatiefnemers erom gaat een dam op te werpen tegen de afbraak en verdringing van culturele vrijplaatsen in de stad (zie Manifest CSA: <https://culturelestelling.amsterdam/manifest/>). Niet onterecht, want de plekken zijn kwetsbaar tegenover het huidige stedelijke beleid. Maar de Culturele Stelling, die in 2018 een stadskaart maakte van alle aangesloten en soortgelijke organisaties (zo'n 120 in totaal), laat méér zien: er bestaan tot in elke uithoek van Amsterdam uiteenlopende initiatieven die zichtbaar met elkaar zijn verbonden, via het stedelijk weefsel, maar ook via de gezamenlijke waarden, visies, intenties en werkwijzen die zij uitdragen.

Dit bleek duidelijk uit de bijeenkomst die CSA op 12 juni organiseerde in Pakhuis de Zwijger. Maar liefst 25 sprekers en 3 performances van collectieven uit aangesloten en aanverwante organisaties deelden hun visies, ervaringen, oproepen en inzichten. De volle grote zaal borrelde van de energie. Het beeld dat de nog bestaande vrije ruimten een laatste boze stuip trekking zouden zijn van een uitstervende kraakbeweging, werd door het aanzienlijk aantal jonge sprekers, die juist de relevantie van de vrijplaats in het huidige sociaal-politieke klimaat onderbouwden, grondig ontkracht. Bovendien bleek dat voor veel organisaties uit de Culturele Stelling onafhankelijkheid en autonomie niet gelijkstaan aan een weerzin tegen samenwerking met de gemeente (al brengt die samenwerking in de praktijk vaak een moeizaam proces met zich mee, met veel energieverlies tot gevolg).

De presentatie van Nieuwland, bijvoorbeeld, een woon-werkpand in de Dapperbuurt dat in 2014 ontstond doordat sociale woningbouwvereniging Soweto het pand voor een redelijke prijs van de gemeente had gekocht, liet zien dat het nog steeds mogelijk is om een niet van te voren ingevulde ruimte eigenhandig te renoveren en collectief te beheren. Naast woon- en werkruimte heeft Nieuwland een niet-commerciële, permanente publieke ruimte waarvan de precieze invulling niet van te voren vaststond. Uiteenlopende collectieven zijn inmiddels actief in het pand: de Fietskliniek, de Amsterdam Black Women Collective, Kledingruil, de Radical Fringe queer kapper en online security organisatie Balcontactics. Ook bij Nieuw en Meer, een rafelrand bij de Nieuwe Meer in het zuidwesten van de stad, doen de initiatiefnemers alles zelf, zonder subsidie. Wel denken ze samen met de gemeente na over hoe het Groot Amsterdams Bos, het gebied tussen Schiphol, de Zuidas, de A4, de A9 en de A10, eruit zou kunnen zien. Ze werken toe naar een 'antropocene zone', waarin kunst, cultuur en natuur samensmelten. Momenteel wordt er getest hoe het water kan worden gezuiverd, de biotoop versterkt en duurzame recreatie mogelijk gemaakt. Hiermee vervult Nieuw en Meer een pioniersrol in de stad op het vlak van verduurzaming.

Ondanks deze samenwerkingsverbanden ontbreekt het tot nu toe aan een structurele gedeelde visie op vrijplaatsen in Amsterdam. De bestaande vrije ruimten worden door het stadsbestuur eerder als bedreiging gezien en tot probleemzones uitgeroepen dan dat ze worden gekoesterd. Maar ligt het probleem niet eerder bij het bestuur? De stad heeft zich in de afgelopen twee decennia gretig overgegeven aan grote (internationale) investeerders. De druk van die investeerders is inmiddels zo fors dat de gemeente nu worstelt met het terugwinnen van haar autonomie. Ambtenaren en bestuurders hebben misschien wel begrip voor de problemen waar vrijplaatsen mee kampen, maar ze lijken bang te zijn om grote beleggers tegen de schenen te schoppen. Het ontbreekt hen aan lef om grond en gebouwen aan te wenden voor andere doeleinden dan financieel winstbejag.

Initiatiefnemers van vrije ruimten hebben dit lef wel. Zij trekken onverschrokken het beheer van een plek naar zich toe. In plaats van te streven naar economisch gewin creëren zij een ruimte waar iedereen welkom is, een wezenlijke publieke ruimte, en nemen daarmee een sociale taak op zich die de gemeente op dit moment verzaakt. Zij slagen erin om betrokkenheid te genereren bij mensen in de omgeving. Bovendien hebben zij expertise in het voeren van gezamenlijk overleg, ook als dat moeizaam gaat. Zij weten structuren op te zetten die nooit aanvoelen als structuren en waarin een waaier van eigengereide mensen met elkaar worden verbonden. Zij kunnen het opbrengen om zowel om te gaan met de moordende regelgeving en ambtenarij als met de weerbarstige kunstenaars en stadsnomaden in hun omgeving. Bovenal zijn ze in staat om te werken voor de lange termijn, ze bouwen plekken die hun persoonlijke belang overstijgen.

Je zou als stadsbestuur wel gek zijn om geen gebruik te maken van de ervaringen en inzichten van deze mensen bij het bouwen aan een sociaal- en kunstbeleid. Voor een deel gebeurt dit al: Na het grote Vrijplaatsendebat in Pakhuis de Zwijger op 4 december vorig jaar, richtte de gemeente de projectgroep "Rafelrand" op. Onder leiding van Maurits de Hoog (Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam) is een voorstel uitgewerkt dat zou moeten leiden tot een bestuursopdracht om begin 2020 tot een Vrijplaatsenbeleid te komen. Hopelijk geeft dit voorstel aanleiding om gezamenlijk tot een beleidsmodel te komen waarin de stad vrije ruimten blijft behouden en creëren zonder de economische ontwikkelingen die gaande zijn, aan te tasten. Want dit is mogelijk, het gemeentebestuur is niet machteloos. Gemeentelijk vastgoed en bestemmingsplannen zijn bijvoorbeeld prima instrumenten waar de stad actief mee kan sturen. Voor het delen van expertise zou een structureel periodiek overleg tussen het bestuur en vertegenwoordigers van de Culturele Stelling kunnen worden opgezet, of deze vertegenwoordigers zouden kunnen deelnemen aan City Collective Amsterdam, een collectief van progressieve Amsterdamse makers die zich op verzoek van burgemeester Halsema hebben verenigd en ernaar streven de sociale en culturele status quo in de stad te doorbreken.

Hebben we inmiddels niet genoeg kapitaal vergaard in de stad om de economie de komende 20 jaar gaande te houden? Wordt het niet eens tijd om samen te kijken naar de menselijke waarden inclusiviteit, solidariteit en collectiviteit, en te komen tot een degelijk en gezamenlijk gedragen plan voor het behoud en de uitbreiding van woon-werkpanden, atelierruimten, vrije ruimten en broedplaatsen?

Verslag 12 juni

De Culturele Stelling van Amsterdam is een verdedigingslinie in en rond de stad waarin onafhankelijke creatieve initiatieven, zelfstandige woon-werkpanden en vrije culturele ruimten zich hebben verenigd. De Culturele Stelling werpt een dam op tegen afbraak en verdringing van gevestigde culturele vrijplaatsen, biedt kansen aan veelbelovende nieuwe initiatieven, en biedt tegenwicht aan de fantasieloze monocultuur en de verdergaande commercialisering van de stad. In dit kader organiseert de Culturele Stelling op 12 juni 2019 een bijeenkomst in Pakhuis de Zwijger.

Het doel van de bijeenkomst is het verzamelen van voorstellen voor het voortbestaan, het uitbreiden en het ontwikkelen van de vrije ruimtes in Amsterdam, om hiermee bestuurders te overtuigen van het belang van deze plekken. Maar liefst 25 sprekers en 3 performances van collectieven waren door de Culturele Stelling uitgenodigd om voorstellen te doen, inzichten te geven en ervaringen te delen. Ondanks het vaak gehoorde kritiekpunt over het gebrek aan diversiteit bij de sprekers en het publiek, leverde de avond een scala aan oproepen, presentaties, visies en aanbevelingen. De diversiteit aan initiatieven en standpunten liet een beeld zien van een groot aantal bezorgde, soms geërgerde maar altijd betrokken, vindingrijke en energieke mensen die zich weigeren neer te leggen bij de negatieve gevolgen van gentrificatie en het vastgoedbeleid van de stad, en daar duidelijk verschillende alternatieven voor lieten horen. Want over één ding was iedereen het eens: gentrificatie is geen natuurwet maar het gevolg van politieke keuzes. En als die keuzes ooit werden gemaakt, dan kunnen ze ook worden teruggedraaid.

Voor de deur van de grote zaal wordt de avond ingeleid door een accordeonoptreden van Cato Fluitsma, en een 'demonstratie' van Kinderen van Mokum, die hun zorgen uitspreken over het gebrek aan (woon)ruimte in het algemeen en vrije culturele ruimte in het bijzonder, en oproepen tot leegstandbestrijding in plaats van leegstandsbeheer. In de zaal verwelkomt Mokumse Zaken het publiek met een lied dat eveneens oproept tot protest: 'als vreemden in eigen stad, zijn wij het meer dan zat! ... Waar is de vrije ruimte, die de vrijstad vrijheid bracht?'

De Culturele Stelling van Amsterdam:
Onbetaalbaar Kapitaal
Pakhuis de Zwijger, 12-06-2019
Moderator: Indira van 't Klooster
Verslag: Jacqueline Schoemaker
Youtube: <https://youtu.be/T3EXhP3qS8I>

DEEL I

Hay Schoolmeesters (Urban Resort, ADM 2.0) opent de reeks korte lezingen met de uitroep dat er 'genoeg!' woorden zijn besteed aan de commercialisering van Amsterdam. De stad is in disbalans: tegenover 7.000.000 m2 kantoorruimte staan 250.000 m2 broed- en vrijplaatsen en slechts 166.000 sociale huurwoningen. Niet alleen het aantal vierkante meters aan broed- en vrijplaatsen staat onder druk, maar ook het in 40 jaar opgebouwde onbetaalbare culturele en maatschappelijke kapitaal in de panden van de Culturele Stelling.

Zijn aanbevelingen aan het stadsbestuur: Do not kill your darlings! Herpak je vastgoedbeleid, en dring de marktwerking in de stedelijke ruimte terug. Organiseer een periodiek overleg met de vertegenwoordigers van de Culturele Stelling. En maak spontane, sociaal-culturele activiteiten weer mogelijk, te beginnen in Noord: koop de waterzuivering terug en stel die met de slibvelden ter beschikking in erfpacht voor 50 jaar. Ga een samenwerking aan met de Culturele Stelling, het Vrijplaatsenakkoord en andere initiatieven voor de grootste vrije experimentele ruimte van Europa. Want stel je voor: aan het zuidelijke eindpunt van de metro de Zuidas, en aan het Noordelijke punt een oase van burgerinitiatieven als maatschappelijke en culturele tegenkracht.

Via een videoboodschap stelt Terts Brinkhoff (initiatiefnemer Culturele Stelling) de vraag: Waar liggen de eieren van Amsterdam? We hebben veel meer impact dan we tot nu toe dachten, maar we moeten het nu zelf gaan doen, op onze eigen domeinen en terreinen. Laten we een estafette organiseren waarbij de ene stelling een curator voorstelt die vervolgens een tentoonstelling of een festival organiseert bij een andere stelling enz., totdat alle organisaties aan de beurt zijn geweest.

Voor Joram Kraaijeveld (Platform BK) staat het collectieve eigendom van panden en plekken voorop. De door de staat aangedreven

financialisering en gentrificatie van Amsterdam werkt ontwrichtend, en de enige manier om hier tegenwicht aan te bieden is om panden uit de markt te halen en te collectiviseren. Kraaijeveld roept de gemeente op haar burgers te beschermen tegen durfinvesteerders die momenteel actief zijn in de stad en ongeremd hun gang kunnen gaan. Het nieuwe atelier- en broedplaatsenbeleid is ontoereikend. Daarom stelt Kraaijeveld voor om Bureau Broedplaatsen af te schaffen en **Bureau Huisvesting voor Artistieke Gemeenschappen en Culturele Initiatieven**. Dit bureau zou initiatieven moeten ondersteunen om panden in coöperatief eigendom te verkrijgen, de culturele en maatschappelijke functie voor de lange termijn te borgen, de huren betaalbaar te houden, en ook mogelijkheden laten ontstaan om panden te verduurzamen. De Culturele Stelling kan hierbij een vereniging van verenigingen worden, en als financieel solidariteitsnetwerk functioneren.

De Bijlmer is 'hot and happening', vertelt **Ben Minnema**. Hij is coördinator van zowel Stichting Heesterveld als Open Ateliers Zuidoost, en geeft een presentatie over hoe die twee stichtingen samen 145 ateliers beheren in Heesterveld, Kruitberg en Echtenstein. Ook hij benadrukt het gevaar dat uitgaat van het huidige broedplaatsenbeleid, waarbij kunstenaars maximaal 10 jaar gebruik mogen maken van hun atelier. De ateliers in Kruitberg zijn hiermee onder druk komen te staan. De zogenaamde toptoets van CAWA biedt niet echt een oplossing: kunstenaars die bijvoorbeeld weinig internationale erkenning hebben maar wel een grote binding met de buurt, komen niet in aanmerking voor een atelier(woning). Hij is positief over zijn **samenwerking met Ymere**, en streeft ernaar om met de woningbouwvereniging op termijn permanente atelierruimtes te realiseren.

Met de stelling **Vrijplaatsen zijn als rode bloedlichaampjes ... ze geven zuurstof aan het culturele ecosysteem van Amsterdam**, opent **Annet Zondervan** (CBK Zuidoost) haar presentatie over het culturele ecosysteem in Zuidoost, dat in 30 jaar sterk is gegroeid. Zondervan voelt zich als directeur van CBK Zuidoost gezegend met zoveel kunstenaars in de actieradius van haar organisatie. Het programma van CBK Zuidoost

komt weliswaar tot stand met kunstenaars uit de hele stad en zelfs de hele wereld, maar voor bijvoorbeeld het educatieve programma werkt ze graag samen met kunstenaars uit de Bijlmer: ze spreken de taal en kennen de codes. Zuidoost is bovendien het onderzoeksterrein van alle kunstenaars die deelnemen aan het residency programma BijlmAIR, dat gebruik maakt van de ateliers in Heesterveld. CBK Zuidoost heeft ook een werkplaats in Heesterveld, waar jong en oud zich kan toelagen op het maken van kunst. Broedplaatsen zijn voor open, permanente instellingen als CBK Zuidoost noodzakelijke speelplaatsen, plekken voor experiment.

Chris Keulemans (Lima Limo) introduces **Sahr John** and Lima Limo, a creative space for people from all kinds of backgrounds: Amsterdam backgrounds, migration backgrounds, refugee backgrounds, Urk backgrounds. Sahr John's call could not be more clear: **Municipality, keep the free spaces in the city open, so that a truly diverse and creative Amsterdam can survive**. As coordinator of Diversity House (a space which offers recreational programmes for refugees, including games from all over the world) he makes another appeal: Diversity House is looking for a space, and it is very hard to find one. The aim is to find a common space where refugees and people from Amsterdam can meet and enjoy time together. Sahr John appeals to the audience to help looking for this common space. **We want to be part of Amsterdam, we too want to contribute to this society**.

DEEL II KUNST, CULTUUR EN INCLUSIVITEIT

Een discussie vindt plaats op het podium. Bij wijze van zelfreflectie merkt **Simon van Dommelen** (LOLA) op dat we in de Culturele Stelling niet zo divers zijn als we zouden willen. We leven in een niche, een eigen wereld. We zouden ons meer moeten uiten naar buiten toe. **De vrijheidsideologie die wij delen is superbelangrijk voor mensen die wij niet dagelijks tegenkomen in de stad**.

Roel Griffioen (auteur) reageert op de stelling **gentrificatie werkt kunstenaars de stad uit**.

Kunstenaars hebben meer dan anderen baat bij een ruimhartig huisvestingsbeleid. Het huidige broedplaatsenbeleid is alleen gericht op het tijdelijk soelaas bieden, en dat zorgt niet voor een levensvatbare beroepspraktijk. **Simon van Dommelen** is niet zo pessimistisch. Het is belangrijk om in gesprek te blijven met belanghebbende partijen, **het is immers in het belang van de gemeente dat vrije ruimtes blijven bestaan**. Laten we hierbij niet alleen kijken naar de rafelranden maar ook naar nieuwe gebiedsontwikkelingen (zoals Amstel III). Projectontwikkelaars verdienen hun geld niet meer in de plint, alleen nog in de woningen erboven. Zet een gebouw op palen en creëer daaronder vrije ruimtes, dat kun je als overheid gewoon regelen. We kunnen best in gesprek met de gemeente ongeplande ruimte vrijhouden.

Als antwoord op de stelling **Het verdwijnen van plekken waar je op not-for-profit manieren kunt verblijven is zorgwekkend voor de toekomst van de stad**, biedt **Jazie Veldhuyzen** (BIJ1) een paar concrete voorstellen: We moeten onmiddellijk stoppen met de verkoop van gemeentelijk vastgoed. Hij sluit zich aan bij Joram Kraaijeveld: panden zouden moeten worden opgekocht en gecollectiviseerd. BIJ1 wil een **Amsterdams Leegstandsbureau** oprichten om de 700.000 m2 lege kantoorruimte in de stad een andere bestemming te geven en de 'vuile anti-kraak organisaties' de stad uit te kunnen jagen. Tot slot: we moeten stoppen met het kapot maken van plekken die nu permanente contracten hebben, en vrijplaatsen meenemen in het Strategisch Huisvestingsplan.

De derde stelling in de discussie luidt: **Een van de meest ingrijpende gevolgen van de creatieve stad ten dienste van de mondiale economie is een ongekeerde tweedeling tussen de allochtone en autochtone bevolking**. Maar eerst reageert **Chris Keulemans** op Roel Griffioen: kunstenaars zijn niet heilig, ze hebben niet méér recht op woon- en werkruimtes dan anderen. Wel hebben kunstenaars het moeilijk: ze moeten vaak een dubbele huur ophoesten, steeds verhuizen enz. Tegen wil en dank worden kunstenaars een soort gratis professor gentrificatie. Ze weten vaak meer over de stedelijke ontwikkelingen en het woningbeleid dan over hun eigen werk. **Als gedoogde vrije denker ben je als kunstenaar**

echter wel in staat om in andere vormen van economie en zelfbeheer te denken, en om de deur open te zetten voor mensen die niet op je lijken. Vanuit de zaal komt de opmerking dat het daarom belangrijk is om de CAWA te verruimen, zodat er meer mensen met verschillende achtergronden in het beleid zouden passen. **Simon van Dommelen** merkt op dat het nieuwe pand van LOLA BAY in Amstel III gerund zal worden door iemand die uit de lokale gemeenschap in de Bijlmer komt, iemand die daar een netwerk heeft. Het is belangrijk dat vrijplaatsen hun netwerken gaan openen voor andere gemeenschappen.

Na de discussie geven **Tijdelijke Toon en Jan Modaal** een spoken word performance met gitaar: **'Lieve gemeente, wat voor stad wil je zijn want volgens mij ben je liever een bedrijf.'**

Marjo van Schaik (Tolhuistuin) vervolgt de lezingenreeks. Ze vertelt dat de Tolhuistuin, die voortkwam uit een wedstrijd voor de toekomstige bestemmingen aan het IJ, vanaf het begin bedoeld was als tijdelijke ruimte, tot de geplande nieuwbouw eromheen af zou zijn. Daarmee benoemt ze een **drie-eenheid van hete hangijzers: wedstrijd, tijdelijke culturele bestemming en nieuwbouw**. En daar moeten we wat haar betreft vanaf. Haar voorstel is om 1) als stad te stoppen met die wedstrijden en zélf te bedenken welke cultuurplek van waarde is en steun nodig heeft. Check of de plek, de kunst en de buurt wel bij elkaar passen, op basis van zowel plannen als behoefte. 2) Alles wat leeft is tijdelijk, maar zijn kunst en cultuur niet juist overstijgend? Zijn vrijplaatsen niet juist bedoeld om te creëren zonder dat er per se iets getoond wordt aan het publiek? De artistieke waarde van kunst wordt in de wedstrijd voor tijdelijke kunstenaars vaak niet benoemd, er lijkt geen legitimatie voor te zijn. 3) De nieuwe bewoners van een wijk zitten vaak niet te wachten op de voor hen georganiseerde kunstactiviteiten. **Om verdere misverstanden te voorkomen, zouden kunstenaars vanaf het begin van een gebiedsontwikkeling een plek moeten krijgen aan de tafel**. Op die manier zou kunst een blijvende status kunnen krijgen in de stad.

Wat de Tolhuistuin nodig heeft om echt weerbaar te worden als culturele vrijplaats is meer cultuur. Welke cultuur? Dát zou het onderwerp van gesprek moeten zijn met de gemeente,

in een veilige omgeving, zonder dreiging van subsidiekorting of onvoldoende verdien capaciteit. De overheid zou bereid moeten zijn om niet alleen de huur laag te houden maar ook om de bijdrage aan de programmering te verhogen.

Eline de Smet (Nieuwland) vertelt over Nieuwland, het eerste project van woningbouwvereniging Soweto. Soweto werd opgericht door actievelingen uit de Kraakbeweging in Amsterdam-Oost. Kernwaarden zijn solidariteit, collectiviteit en zelfwerkzaamheid. Panden met woon- en werkruimte worden aan groepen verhuurd die zelf het gebouw beheren. Het pand van Nieuwland werd 4,5 jaar geleden gekocht van de gemeente voor een redelijke prijs. Er werd en wordt nog steeds eigenhandig gerenoveerd. **Naast woon- en werkruimte heeft Nieuwland een niet-commerciële, permanente publieke ruimte waarvan de precieze invulling niet van tevoren vaststond.** Veel collectieven zijn inmiddels actief in het pand, zonder dat daar eerst een plan voor werd gemaakt: de Fietskliniek, de Amsterdam Black Women Collective, Kledingruil, de Radical Fringe queer kapper en online security organisatie Balcontacts. De collectieven van Nieuwland organiseren workshops, schaakavonden, filmavonden, queer activiteiten, discussieavonden, klimaatactiviteiten enz. Aanbeveling aan het stadsbestuur: koop vaker panden aan voor actieve stedelingen die nieuwe vormen van gemeenschap willen nastreven en maak gebruik van de middelen die er zijn om te zorgen dat die plekken niet in kapitalistische handen vallen. Want die middelen zijn er.

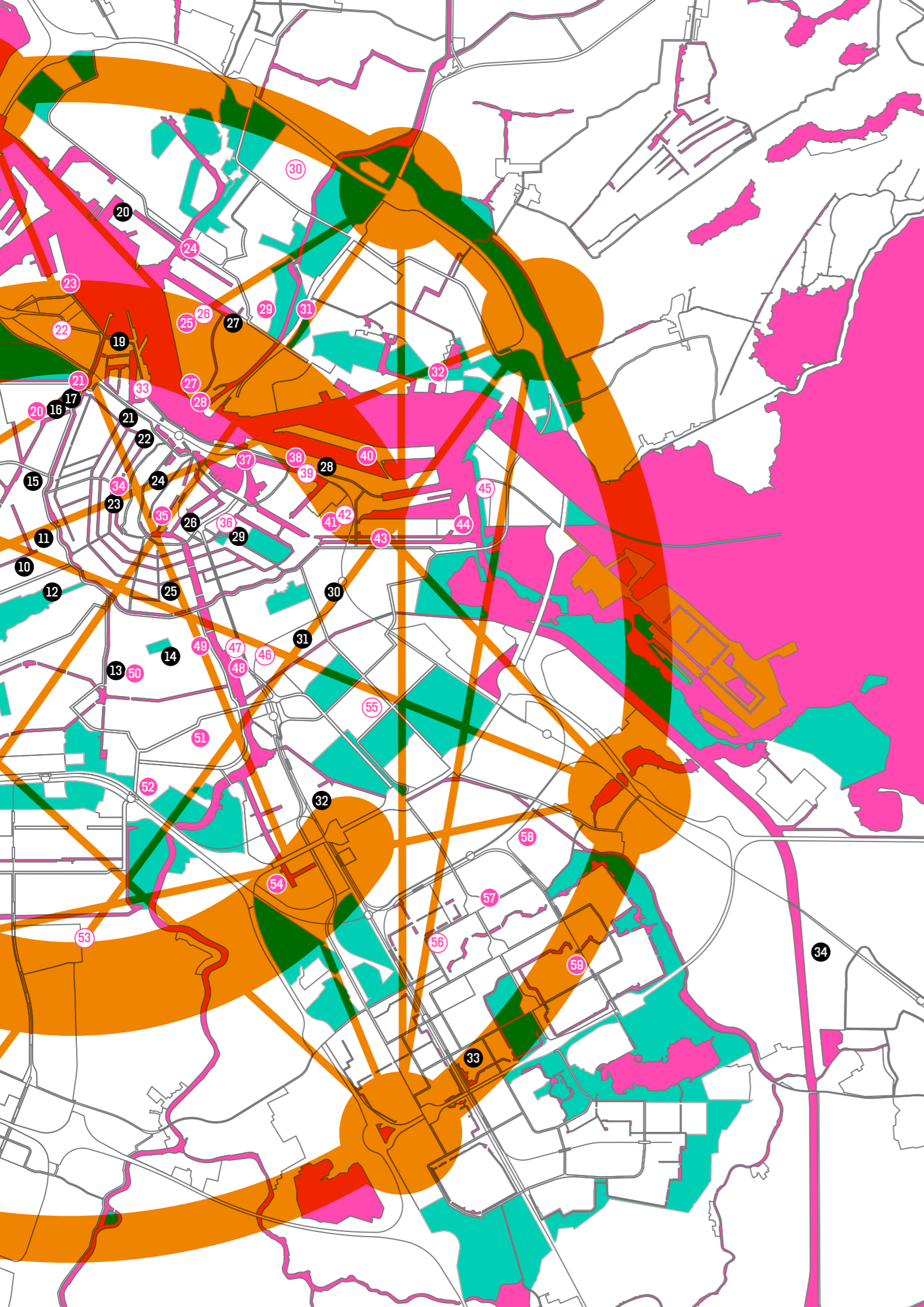
Als mogelijkheden denker doet **Pauline Westendorp** (02025) een oproep aan de leden van de Culturele Stelling om een bijdrage te blijven leveren aan de schone stad. Die zou in 2025, als Amsterdam 750 jaar bestaat, voltooid moeten zijn. Westendorp verwijst naar **Doughnut Economics** van Kate Raworth: als iedereen op aarde in het vlees van de donut terecht komt (en niet erbuiten valt of in het gat in het midden), dan heeft iedereen genoeg. Momenteel leven twee miljard mensen echter niet in de veilige zone van de donut maar hebben een tekort aan voedsel, water, energie en veiligheid. Het huishoudboekje van onze aarde is niet op orde. 02025 en andere organisaties die aangesloten zijn bij de Culturele Stelling hebben een pioniersrol op dit vlak: het is mogelijk

om ons huis, ons kantoor, onze sportclub, onze school, onze begraafplaats van schone energie te voorzien. Door middel van de 'Amsterdamse aanpak' (samen met uiteenlopende grote en kleine partijen) werkt 02025 toe naar een schone stad. **Want een schone stad is het mooiste cadeau dat we elkaar en onszelf kunnen geven.**

Kunstenaarscomplex Nieuw en Meer is een rafelrand, géén broedplaats, zegt **Erik Hobijn** (Nieuw en Meer). Ze doen alles zonder subsidie, ze doen alles zelf. En dat gaat heel goed, al kost het wel veel energie en overleg. Hobijn licht toe hoe Nieuw en Meer in de praktijk toewerkt naar een schone stad. Momenteel denken ze samen met de gemeente na over hoe **het Groot Amsterdams Bos** eruit zou kunnen zien. Als oog van de orkaan ligt Nieuw en Meer tussen Schiphol, de Zuidas, de A4, de A9 en de A10. Het streven is om de Noordoever tot aan de A4 tot een **antropocene zone** te maken. (Antropoceen: wij hebben als mens zoveel invloed op de omgeving dat wij daar niet meer van terug kunnen wijken). Kunst, cultuur en natuur smelten dus samen, asfalt is ook natuur. Als je op die manier naar een gebied kijkt, dan krijg je hele andere oplossingen dan tot nu toe. Momenteel wordt er getest hoe het water kan worden gezuiverd, de biotoop versterkt en duurzame recreatie mogelijk gemaakt.

Hessel Dokkum (NDSM - De Toekomst) focust op de gezamenlijkheid van vrijplaatsen. Van de 200 vrijplaatsen in Amsterdam zijn er inmiddels 175 overgenomen door woningbouwverenigingen, waardoor de plekken niet meer gezamenlijk worden gerund maar huurders een individueel contract krijgen. Ook bij de 25 plekken die wel in eigen beheer zijn, heerst momenteel weinig gemeenschappelijkheid. Het nastreven van individueel belang leidt niet tot meerwaarde voor de plek en de stad. Gezamenlijke verantwoordelijkheid daarentegen resulteert in een collectieve visie. Onderlinge ontmoetingen zijn essentieel voor vrijplaatsen, vooral die ontmoetingen die tot stand komen bij de praktische uitvoering van projecten. **Als je de kracht van de ander ontdekt, vergroot dat je gezamenlijke kracht.** Panden als Ruigoord, Nieuw en Meer, OT301 enz. hebben niet alleen veel inpanning ontmoeting maar gaan ook ontmoetingen aan met de buitenwereld. Niet het commercieel belang maar de **inhoud** van

de kleinschalige programmering staat daarbij voorop. Deze gezamenlijke kracht van mensen is uiteindelijk het kapitaal waar de stad op drijft. De gemeente hoeft alleen deze kracht te faciliteren door plekken ter beschikking te stellen die betaalbaar zijn en niet tijdelijk. Mensen zijn tijdelijk, een gezamenlijke plek hoeft dat niet te zijn.

In a soundscape-intervention Nienke Jansen (OT301, De Hoop) poses that Amsterdam is not a progressive city anymore, the city is dead. Experiment is driven out. The power of squatting or taking a building is that you do it using your own willpower, so it is your own initiative instead of something that was built or organised for you. Perhaps creative people should focus on new fringes, like Zaandam.

Robert Kloosterman (UvA, Urban Commons of Culture) gaat in vogelvucht door de recente cultuurgeschiedenis: de overheid die het volk wilde verheffen door middel van cultuur na de Tweede Wereldoorlog, steden die met elkaar beginnen te concurreren om toeristen aan te trekken in de jaren '60, en het groot aantal rafelranden die de steden kenden tot het keerpunt in de economie in 1985. Na 2000 wordt, ingegeven door Richard Florida, de 'rafelrandcultuur' ingezet om de **quality of place** te vergroten. De druk op de stad wordt echter almaar groter, en de bezuinigingen als gevolg van de crisis van 2008 zorgden voor vergaande commercialisering. Jane Jacobs waarschuwde al voor de **self-destruction of diversity**: als een stad of een straat te succesvol wordt, verdwijnt de diversiteit.

Kloosterman verwijst naar de commons, waar onze urbane ecosystemen in zijn verankerd. **Commons** zijn gemeenschappen die een dynamische relatie hebben met markt en staat en die informeel tot stand komen. Ze verschillen per plek en activiteit, en zijn buitengewoon belangrijk voor culturele ecosystemen. Door de enorme druk op de stad zal er echter een bepaalde selectie moeten plaatsvinden, vervolgt hij. De stad als bedrijf is een slecht idee, er moeten ruimtes zijn die onttrokken worden aan de markt, maar we mogen onze ogen niet sluiten voor de dilemma's waar je op stuit bij de selectie van wie er gebruik mag maken van de voorzieningen.

DEEL III RUIMTE, DUURZAAMHEID EN ECONOMIE

Femke Ravensbergen (Bajesdorp, Vrijplaatsenakkoord), Marco de Goede (Ruigoord), Jasper Groen (GroenLinks) en Jan Jaap Knol (Boekman Stichting) nemen deel aan de tweede discussie.

Hoe staat het met het Vrijplaatsenakkoord? Het gaat goed, zegt Femke Ravensbergen. We hebben een aantal ideeën opgesteld en we hopen dat de gemeenteraad daarmee aan de gang gaat. Jasper Groen voegt toe dat zijn collega in de gemeenteraad zeker bereid is om vrijplaatsen te creëren – plekken die buiten de markt gehouden worden en waar de overheid zich minder mee bemoeit dan nu het geval is. Er moet wel een plan van jullie liggen over de invulling. Ravensbergen pleit voor zelfregulatie: leg alsjeblieft geen hordes in de weg. Volgens Marco de Goede kan er in Amsterdam veel, maar de vrijplaatsen moeten inderdaad zelf met een plan komen, een plan waarin ook de mensen die hier niet aanwezig zijn aan bod komen. Wij zijn dan misschien niet zo divers, de stad is dat wel. De gemeente moet vervolgens via een bestemmingsplan 'stemming' creëren: welke stemming wil zij op welke plek hebben? Wij moeten er met al onze plannen voor zorgen dat de gemeente een pallet aan vrijplaatsen in de stad kan neerzetten waarin wij op een manier kunnen leven waar wij voor kiezen. Wat denkt hij dan van het Witte Vlekkenplan, waarin juist de niet-ingevulde ruimte voorop staat en niet het bestemmingsplan? Vrijplaatsen moeten worden beschermd tegen het grootkapitaal, antwoord de Goede. Jan Jaap Knol brengt Emanuel Boekman in herinnering, die vond dat kunstbeleid in essentie sociaal beleid is. De wetten van de markt moeten worden geremd. Vrijplaatsen zijn van groot belang voor de toekomst van de stad.

Op de stelling Heeft de gemeente de stedenbouw als publiek bastion nog wel goed in de hand en wordt het door hen voldoende beschouwd als overheidsopdracht en maatschappelijke taak? antwoord Jasper Groen met een onomwonden 'ja'. Het huidige college kiest ervoor om hier hard op in te zetten. Hoe zit het dan met ADM, klinkt

het uit de zaal. Groen heeft zich drie jaar lang het vuur uit de sloffen gelopen voor ADM, antwoord hij, helaas is het niet gelukt. Wel wil hij er nu alles aan doen om te zorgen dat ADM 2.0 een toekomst krijgt. **Oscar** (ADM) geeft kritiek vanuit de zaal: ik heb GroenLinks eigenlijk weinig gezien. We moeten in allerlei financiële plaatjes passen terwijl wij als vrijplaatsen daar helemaal niet mee bezig zijn. Het gaat niet om een verdienmodel, wij doen iets wat essentieel is in de stad. **GroenLinks zou hierin veel duidelijker stelling moeten nemen, en op moeten komen voor mensen en partijen zoals wij.** Volgens **Groen** doet GroenLinks dat ook, maar het is niet van vandaag op morgen geregeld.

De gemeente zou het initiatiefnemers van vrijplaatsen veel makkelijker moeten maken, vindt **Femke Ravensbergen**. De afgelopen vier jaar wordt Bajesdorp bijna gewurgd in het broedplaatskeurslijf waar het zich in heeft moeten hissen om te overleven. Ze komen bijna niet meer toe aan waar ze goed in zijn, en dat is zonde van de energie. **Marco de Goede** beaamt dit: je hebt overal specialisten voor nodig, een vrijplaats is een bedrijfje geworden. **Als de overheid zijn burgers wat meer zou vertrouwen, dan zouden we er wel komen.**

De voorlaatste korte lezing wordt gehouden door **Mieke Renders** (TEH: Trans Europe Halles). Met haar Europabreed netwerk van 116 vrije culturele plekken en broedplaatsen in 33 landen zoemt ze uit. **Amsterdam is niet de enige stad waar deze thema's een rol spelen.** TEH Promoot en ondersteunt Civil Societies, broedplaatsen, NGO's enz. Het netwerk werd in 1983 opgericht in Brussel en heeft nu zijn basis in Lund in Zweden. De commons, zelforganisatie, is het leidende principe van de organisatie.

Renders geeft drie voorbeelden: de **Ambassade in Timisoara** huurt voor een prikje een pand in een voormalige hoedenfabriek en voerde de restauratie volledig zelf uit. De organisatie vergaart zelf alle financiële middelen om haar culturele activiteiten gratis toegankelijk te maken. Op deze manier komen er zowel sociale als commerciële partijen over de vloer, die allemaal samen werken. De plek is echter tijdelijk. Het huurcontract is inmiddels opgezegd maar de Ambassade verhuist binnenkort naar een grotere plek. **Instituut for (X) in Arhus**, heeft

het tijdelijk gebruik van een oud treinstation. In het begin was het een laboratorium voor stedelijke experimenten om te kijken hoe de beste stadsontwikkeling ooit kon worden gerealiseerd. Inmiddels is het instituut zo populair geworden dat het met de lokale overheid mee aan tafel zit en nieuwe stadsontwikkelingen mee creëert. De **UFA-Fabrik in Berlijn**, tot slot, is sinds 1979 een internationale broedplaats waar mensen besloten hebben om samen te leven, te wonen en te werken. De UFA-Fabrik heeft zonnepanelen, een eigen energievoorziening, groene daken, groene façades voor isolatie, en vangt regenwater op voor eigen gebruik. De organisatie is een radicaal voorbeeld van hoe je ecologie, economie, sociaal engagement, culturele activiteiten en culturele educatie met elkaar kunt verbinden.

Arthur Kneepkens (Broedstraten) maakt een lyrisch-filosofische remix van de avond. Er zijn nog lang niet genoeg woorden gesproken over kunst, kunstinstellingen en gentrificatie, vind hij, en al de ongewilde medeplichtigheid die daarbij komt kijken. **Wat voor stad wil Amsterdam zijn, wat is haar bestemming?** En hoe blijven we elkaar onderling en organisatorisch ontmoeten? Elkaar, en de buitenwereld, want kunstbeleid is ook sociaal beleid en woonbeleid en ecologisch beleid. Hoe delen wij ons artistieke privilege met mensen die niet lijken op de meesten van ons in de zaal? How do we share our artistic privilege, as precarious as it may be, with those who speak different languages, linguistically, culturally, sexually, artistically, economically, because why the hell would you want to fit in if we don't?

De Culturele Stelling van Amsterdam is een verdedigingslinie in en rond de stad waarin onafhankelijke creatieve initiatieven, zelfstandige woon-werkpanden en vrije culturele ruimten zich hebben verenigd.

Amsterdam heeft van oudsher een reputatie als 'vrije stad' en 'veilige haven' voor kritische geesten, kunstenaars en vrijbuiters. Zij brengen vernieuwing, cultuur en avontuur in de stad en hebben sinds de jaren zestig overal ongebruikte terreinen, leegstaande en afgedankte gebouwen nieuw leven ingeblazen.

Zo is een stevig cordon gelegd van betaalbare creatieve werkterreinen waar kunstenaars en eigenzinnige geesten niet alleen experimenteren en produceren, maar ook met toegankelijke programmering naar buiten treden.

Maar de positie en betaalbaarheid van deze vrije culturele ruimten staan onder druk. Snel stijgende grondprijzen en mondiale geldstromen dreigen Amsterdam mee te sleuren in een kolk van speculatief gewin en eenzijdige commercie. De vrije markt produceert een harde tweedeling tussen arm en rijk, chique en sjofel. Onafhankelijke creatieve initiatieven liggen onder vuur.

Zoals de Stelling van Amsterdam ooit de stad met een ring van forten en verdedigingswerken moest vrijwaren van ongewenste indringers, werpt de Culturele Stelling nu een dam op tegen afbraak en verdringing van gevestigde culturele vrijplaatsen en biedt ze bescherming en kansen aan veelbelovende nieuwe initiatieven.

De Culturele Stelling van Amsterdam maakt een al decennia lang verborgen kracht van de stad zichtbaar. De lange Amsterdamse traditie van tegencultuur met haar rafelranden en eigenwijsheid, is het niet alleen waard krachtig te verdedigen maar is ook onmisbaar in het belang van de stad en haar cultuur als geheel.

- **Geen cultuurstad zonder vrije onafhankelijke cultuurproductie.**
- **De Culturele Stelling staat pal voor diversiteit en autonome creativiteit in een open en ongedeelde stad.**
- **De Culturele Stelling van Amsterdam is geen organisatie maar een ring van solidariteit tussen culturele bastions en vrijplaatsen.**

AMSTERDAM

Met dank aan alle deelnemers van de manifestatie op 12 juni

Pakhuis de Zwijger
Indira van t Klooster
Kinderen van Mokum
Cato Fluitsma
Mokumse Zaken
Terts Brinkhoff
Joram Kraaijeveld
Ben Minnema
Annet Zondervan
Chris Keulemans en Sahr John
Roel Griffioen
Simon van Dommelen
Lima Limo
Jazie Veldhuyzen
Tijdelijke Toon en Jan Modaal
Marjo van Schaik
Eline de Smet
Pauline Westendorp
Erik Hobijn
Hessel Dokkum
Nienke Jansen
Robert Kloosterman
Femke Ravensbergen
Marco de Goede
Mieke Renders
Jasper Groen
Jan Jaap Knol
Arthur Kneepkens

Organisatie en samenstelling van de Culturele Stelling van Amsterdam

Semna van Ooy, Patrick van Ginkel, Gaston ten Horn, Hay Schoolmeesters, Aja Waalwijk, Ernst du Pon

Tekst

Jacqueline Schoemaker (schrijver/publicist)

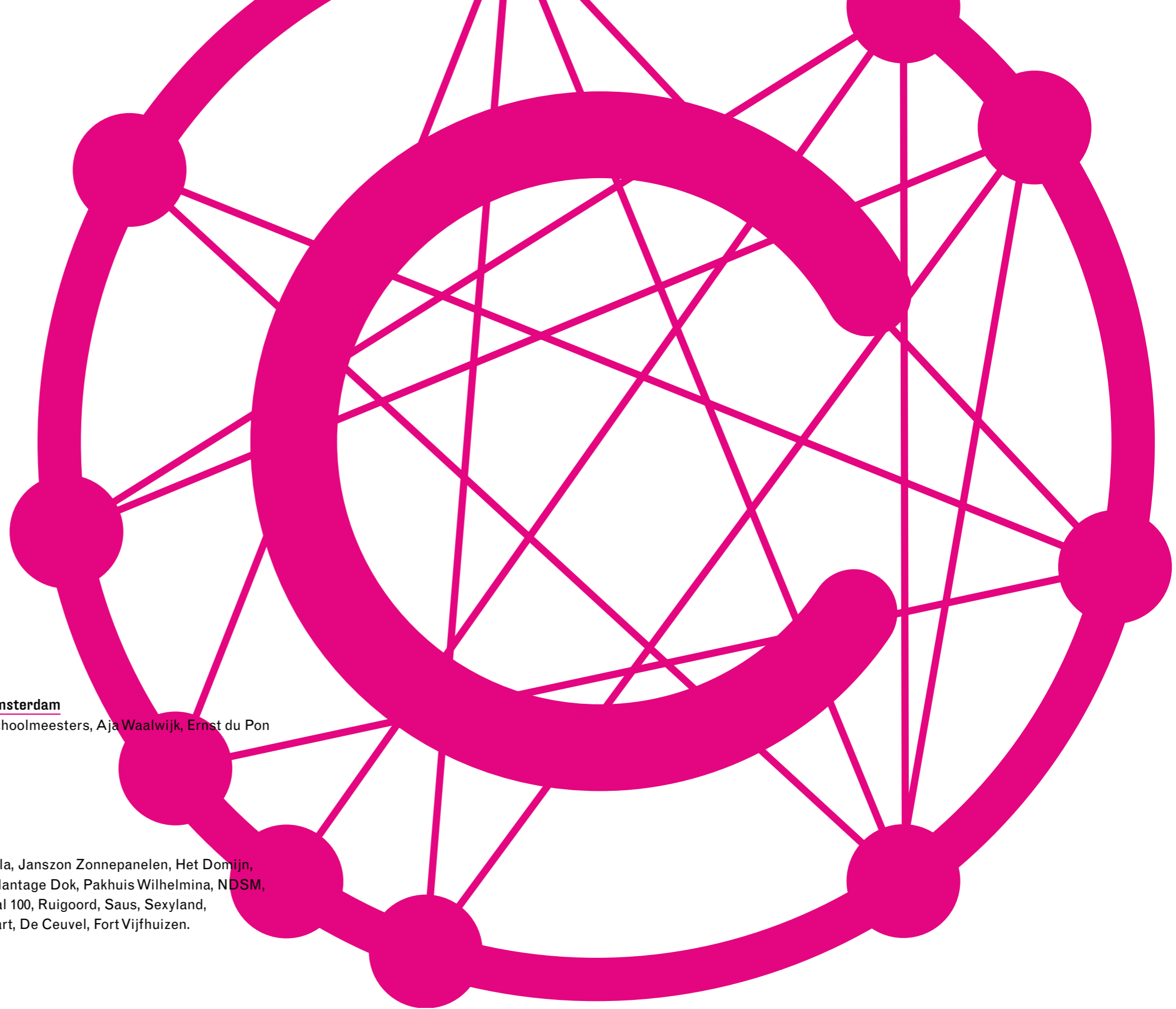
Vormgeving

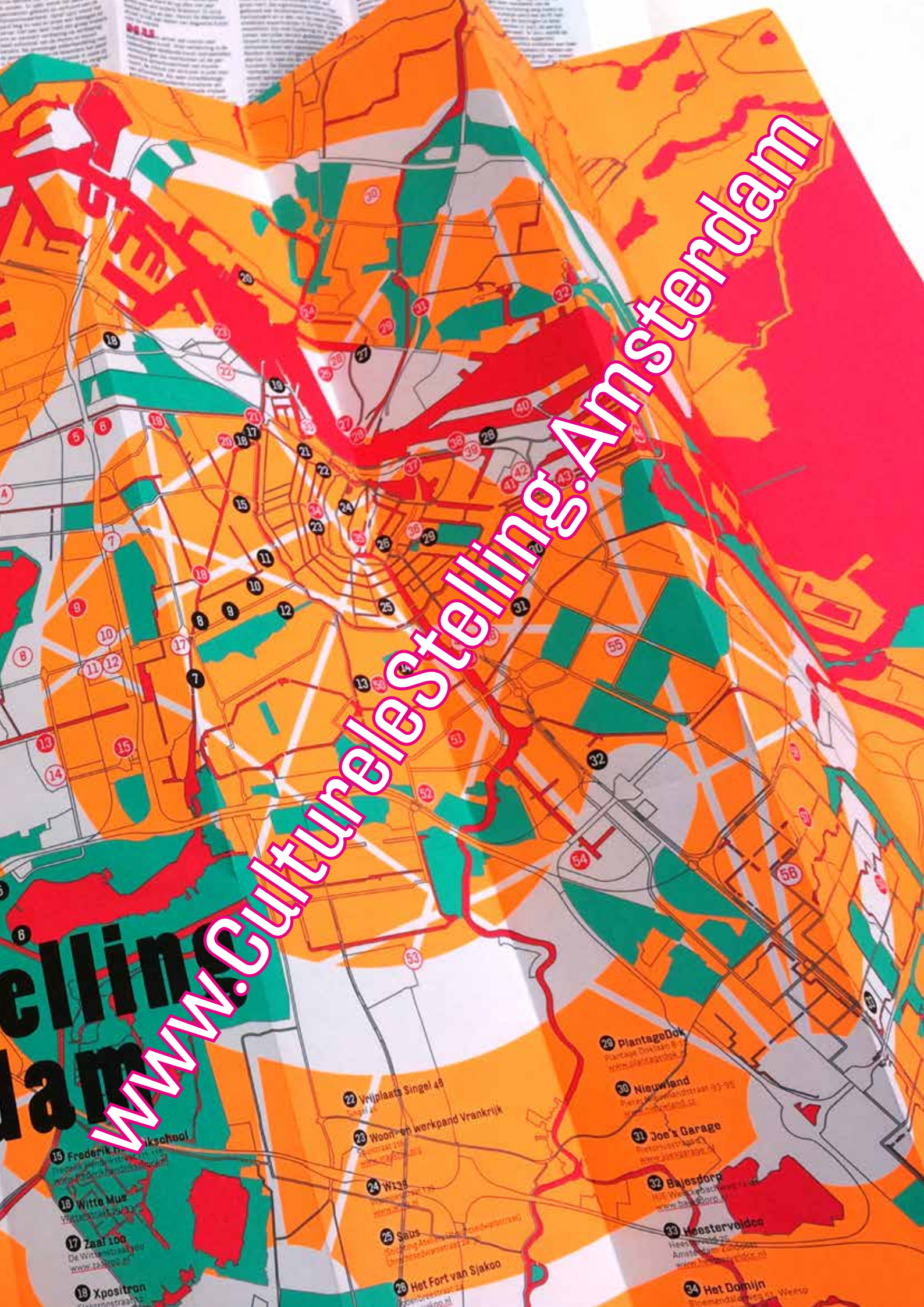
Eliane Beyer (Joseph Plateau, Grafisch Ontwerpers)

Met dank aan

Alle leden van de Culturele Stelling van Amsterdam

Speciale dank voor hun financiële bijdrage: Urban Resort, Lola, Janszon Zonnepanelen, Het Domijn, Nieuw en Meer, Tetterode, Werkgebouw 't Veem, Xpositron, Plantage Dok, Pakhuis Wilhelmina, NDSM, W139, ADM, woon-werkpand De Fabriek, Kostgewonnen, Zaal 100, Ruigoord, Saus, Sexyland, Tolhuistuin, 't Schooltje, Airworks Inflatables, Rijkshemelvaart, De Ceuvel, Fort Vijfhuizen.

www.cultureleStellingen.nl

Stelling
Amsterdam

- 15 Frederik... school
- 16 Witte Muur
Wittestraat 100-110
www.witte.muur.nl
- 17 Zaal 100
De Witte Muur 100
www.zaal100.nl
- 18 Xpositron
Glabronstraat 12

- 22 Vrijplaats Singel 48
Singel 48
- 23 Woon- en werkpand Vrankrijk
Vrankrijkstraat 11
www.vrankrijk.nl
- 24 W135
W135straat 135
www.w135.nl
- 25 Saus
Sausstraat 125
www.saus.nl
- 26 Het Fort van Sjakoo
Foerboerstraat 22
www.sjakoo.nl

- 28 PlantageDok
Plantage Dok 100-110
www.plantedok.nl
- 30 Nieuwland
Nieuwlandstraat 97-99
www.nieuwland.nl
- 31 Joe's Garage
Nieuwlandstraat 97-99
www.joesgarage.nl
- 32 Bajespomp
Nieuwlandstraat 97-99
www.bajespomp.nl
- 33 Heestervolder
Heestervolder 25
Amstel 100-110
www.heestervolder.nl
- 34 Het Domijn
Bloemendalweg 51-Weers
www.hetdomijn.nl